

اندیشه‌های رهبر شهید

در ارتباط با ارزش‌های حقوق بشری و دولت‌سازی

✍️ جان محمد عسکری

الهام گرفت. سیره عملی و سیاسی رهبر شهید و نحوه مدیریت احزاب سیاسی تحت زعامتش گویای ظرفیت الهام‌بخشی در نحوه مدیریت در قاعده و وسیع‌تر و دولت‌سازی هم است. در نوشتار زیر به موضوع جدید شهید مزاری و «ارزش‌های حقوق بشری پیش شرط موفقیت دولت‌سازی» در حد امکان پرداخته شده است. این نوشتار در دو بخش ارزش‌های حقوق بشری و پیش شرط بودن آن ارزش‌ها در موفقیت دولت‌سازی نگاریده شده است. در ارزش‌های حقوق بشری مجوزهای اصلی عدالت اجتماعی، وحدت ملی، حقوق زن، صلح و خشونت پرهیزی است. در بحث دولت‌سازی که قسمت دوم موضوع را تشکیل می‌دهد، بحث از عوامل مؤثر بر دولت‌سازی (عوامل درونی) است.

این روزها و همزمان با بیست و پنجمین سال یاد شهادت استاد شهید عبدالعلی مزاری رهبر فقید بزرگترین حزب جهادی زمان و مردمش، بیش از هر زمانی دیگر نیاز به بازخوانی اندیشه‌ها، رفتارشناسی سیاسی و تأثیرات شخصیت او بر زعامت و رهبری قومی، تحولات سیاسی در سطح ملی، بیان ایده عدالت خواهی و ستم‌زدایی و همخوانی اندیشه‌های آن بزرگ مرد با ارزش‌های حقوق بشری، احساس می‌شود. هر ساله برخی از زوایای ناگشوده از اندیشه‌ها و ویژگی‌های شخصیتی آن رهبر پشیمینه‌پوش بر پیروان عدالت خواهی آشکارتر می‌شود. با گذر زمان جوهره شخصیتی و زوایای اندیشه‌های آن متفکر ناشناخته بر اندیشمندان و پژوهشگران معاصر بیشتر مکتشف می‌گردد. اندیشه‌های او با ارزش‌های حقوق بشری چون زندگی و کرامت انسانی، استقلال و آزادی، عدالت اجتماعی، همبستگی و وحدت ملی، صلح و امنیت، سلامت و محیط زیست که در تمام دوران زندگی رهبر شهید در گفتار و رفتارش به روشنی پدیدار گردید، همخوانی نزدیک دارد. با تحلیل ارزش‌های حقوق بشری در اندیشه‌های رهبر شهید می‌توان از آن ارزش‌ها به عنوان پیش شرط در دولت‌سازی نیز

الف. ارزش‌های حقوق بشری، در اندیشه‌های رهبر شهید:

برای بررسی و تحلیل کوتاه، ارزش‌های حقوق بشری را باید به مؤلفه‌ها و محورهای مشخص، تقسیم و در حد امکان به تحلیل و تفسیر گرفت و به انعکاس آن ارزش‌ها، در اندیشه‌های

رهبر شهید اشاره کرد. محورهای زیر، کلی‌ترین ارزش‌های حقوق بشری است:

یک. زندگی:

زندگی به مثابه مهم‌ترین ارزش حقوق بشر که مبتنی بر کرامت انسانی و برابری است، مقتضی آن است که هیچ جریان، عامل و گروهی نباید به سلامتی جسمانی و روانی انسان آسیب وارد کرده و یا مسیر رشد آن را مسدود کنند. حفظ سلامتی جسمی و روحی ارزشی است که با هیچ کالایی قابل مقایسه و معاوضه نیست و نمی‌شود برای آن قیمتی را تعیین کرد. برای رهبر شهید نفس زندگی و کرامت انسانی صرف نظر از وابستگی‌ها و تعلقات قومی، زبانی و مذهبی دارای اهمیت بوده است که در برخوردها و رفتارهای سیاسی و اجتماعی رهبر شهید به عنوان یک ارزش مطرح بوده است.

دو. عدالت اجتماعی:

عدالت اجتماعی که ناشی از مفهوم عدالت به طور کلی است، با توجه به منزلت برابر انسان‌ها، خواهان شرایط زندگی انسانی برای همگان بوده و مقتضی ایجاد فرصت برابر و عادلانه برای تأمین نیازهای مادی و معنوی فردی و اجتماعی به دور از هرگونه تبعیض بر مبنای جنسیت، نژاد، اعتقادات دینی و مذهبی و طبقه اجتماعی است. عدالت به مثابه ارزش حقوق بشری خواستاری برخورداری افراد از محاکمه عادلانه، حق اشتغال، حق تحصیل، حق مشارکت در امور سیاسی و اجتماعی و حق برخورداری از خدمات طبی و بهداشتی هستند.

شهید مزاری به عنوان یک فردی که در جامعه ستم‌زده زندگی می‌کند و خود رنج و درد ستم و بی‌عدالتی را تجربه کرده است، شیفتگی و دلبستگی عمیق و صادقانه به «عدالت» دارد. او به خوبی دریافته است که اولین چیزی که بر تمام زخم‌های تاریخی خودش و مردمش مرهم خواهد گذاشت «عدالت» است. به همین دلیل محور تمام اندیشه‌ها و ایده‌های شهید مزاری و جهت‌گیری‌های سیاسی و مبارزاتی‌اش «عدالت» به صورت عام و «عدالت اجتماعی» به گونه خاص است. مجموعه گفتارهای شهید مزاری در طول دوران مبارزات سیاسی و اجتماعی بر محور عدالت می‌چرخد. مزاری را بدون عدالت نمی‌توان تصور کرد. (دانش، ۱۳۹۶: ۱)

سه. آزادی و استقلال:

آزادی و استقلال از یک طرف مبتنی بر آزادی و استقلال همه انسان‌ها از بندگی، بردگی، شکنجه، اتهامات، مجازات و اقدامات خودسرانه است. از سوی دیگر ارزش آزادی و استقلال مبتنی است بر آزادی و استقلال همه انسان‌ها در طرح یک زندگی مستقل، آزاد و منطبق با کرامت و منزلت انسانی و متناسب با استعداد، علاقه و توانایی او. استقلال سیاسی و فکری از خصوصیات دیگر تفکر و مبارزات استاد مزاری بود. او هیچ نوع وابستگی و تحمیل و اجبار را از هیچ کسی مخصوصاً از خارجیان نمی‌پذیرفت. راه شهید مزاری راه افغانستان بود. او با استقلال کامل فکری عمل کرد و در سه سال اخیر عمرش در کابل با همه فشارهایی که متحمل شد، هرگز و به هیچ صورت و از هیچ کشور خارجی کمک نگرفت حتی از برخی کشورهای همسایه‌ای که همه تصور می‌کردند که با ایشان رابطه دوستانه دارد. تمام هزینه و مصارف او از طریق کمک‌های مردم کابل و مهاجرین خارج تأمین می‌شد. (همان، ص ۲)

چهار. همبستگی:

همبستگی به عنوان یک ارزش، هدف مشترک همه انسان‌ها برای زندگی آرام و مسالمت‌آمیز است. عوامل همبستگی: وطن، سرزمین، تاریخ، سرنوشت، فرهنگ، منافع و احساس مشترک است. همبستگی به عنوان ارزش حقوق بشری، زمانی ایجاد می‌شود که تمام مؤلفه‌های آن موجود باشد. هیچ فردی دیگری را بیگانه فرض نکرده و به سرزمین مشترک باور داشته و تاریخ مشترک بسازد. اشتراک منافع و احساس مشترک، از توزیع عادلانه قدرت سیاسی، ثروت ملی و ایجاد فرصت‌های برابر اجتماعی به وجود می‌آید. اشتراک منافع بر اساس مصلحت‌های مقطعی نمی‌تواند منتج به همبستگی پایدار، به عنوان ارزش مورد توجه حقوق بشر شود.

شهید مزاری به خوبی بر این موضوع آگاهی داشت که در نبود وحدت ملی استقرار یک نظام سیاسی با ثبات غیرممکن است. نظام سیاسی وقتی در یک جغرافیای سیاسی استقرار می‌یابد که در آن جامعه تفاهم و وحدت ملی حاکم باشد. همه شهروندان آن به گونه‌ای خود را مرتبط با یکدیگر بدانند. دارای سرنوشت مشترک باشند. در برابر سرنوشت مشترک احساس

مسئولیت کنند. به همین سبب بود که شهید مزاری برداعیه «وحدت ملی» صادقانه تکیه می‌کرد و اعلام می‌داشت که: «ما به همه سردشمنی نداریم و دوست هستیم و وحدت ملی را ما در افغانستان یک اصل می‌دانیم.» (صبروری خسرو شاهی، ۱۳۹۰: ۱) ۴.

پنج. باور مندی به حقوق زن:

او به عنوان یک رهبر فہیم سیاسی و اجتماعی می‌دانست که علاوه بر ارج نهادن به حقوق انسانی باید درک کرد که نیمی از پیکره جامعه را زنان تشکیل می‌دهند. جامعه با ثبات و مترقی بدون حضور نیم دیگر آن غیر ممکن است. او ستم و بی‌عدالتی را فقط در راستای ستم‌های قومی و طبقاتی و مذهبی نمی‌دید؛ بلکه او ستم جنسیتی را که نیمی از جامعه را نادیده می‌انگاشت یا به بردگی می‌کشاند، از نظر دور نداشت: «ما سیستم انحصار را به هر شکل و شیوه آن رد می‌کنیم و طرفدار شرکت کلیه مردم افغانستان اعم از زن، مرد، پیر، جوان، برای تعیین سرنوشت سیاسی شان هستیم. این عادلانه نیست که مردان حق شرکت در انتخابات داشته باشند؛ ولی زنان از این حق مسلم انسانی و اسلامی شان محروم باشند، همه حق دارند که در انتخابات شرکت نمایند.» (همان، ۱۳۹۰) ۵

ب. ارزش‌های حقوق بشری پیش شرط دولت‌سازی

تمام ارزش‌های فوق به نوعی در اندیشه‌های شهید مزاری انعکاس یافته است؛ ولی برخی از ارزش‌های حقوق بشری به دلایل شرایط خاص سیاسی و اجتماعی در زمان خودش برجستگی بیشتری داشته است؛ مثل وحدت ملی و عدالت اجتماعی. پیش شرط‌هایی که در موفقیت دولت‌سازی می‌تواند مؤثر باشد، با توجه به تمامی محورهایی که به عنوان ارزش‌های حقوق بشری بر شمرده شد و همخوانی آن ارزش‌ها به عنوان پیش شرط در موفقیت در دولت‌سازی محسوب می‌شود. مهمترین آن پیش شرط‌ها را به موارد و محورهای زیر می‌توان خلاصه کرد:

۱. زمینه‌سازی برای آزادی و مشارکت مردم:

حضور و مشارکت مردم در ساختار دولت از طریق انتخابات یکی از بسترها و شرایط دولت‌سازی است. شهید مزاری در آخرین روزها به عنوان یک دولت‌مرد ظاهر شد. با طرح‌ها و دیدگاه‌های خاص برای دولت‌داری و با چشم‌انداز ویژه برای آینده کشور و تأسیس افغانستان نوین و طرح ایجاد زمینه برای حضور حداکثری مردم در دفاع از ایده دولت ملی و انتخابات را، روی دست داشت.

۲. وحدت ملی و همبستگی مردم:

دومین پیش شرط موفقیت در دولت‌سازی، وحدت و همبستگی مردمان یک کشور است. همان وحدت نیروهای سیاسی و اتحاد و یکپارچگی مردم با همه نحله‌های فکری و گرایش‌های متفاوت سیاسی، برای شهید مزاری یک هدف استراتژیک بود. او اگر برای مردم هزاره حقی می‌خواست در چوکات جغرافیایی به نام افغانستان و در کنار سایر اقوام با هم برادر افغانستان می‌خواست و به همین جهت در سخنان خود تأکید می‌کرد که تفرقه بین اقوام یک فاجعه است و یا می‌گفت وحدت ملی برای ما یک اصل است. او در بیرون آوردن اقلیت‌های قومی از انزوای تاریخی و فراهم کردن زمینه برای شنیده شدن صداهای آن‌ها برای مشارکت آن‌ها در قدرت سیاسی، از هیچ اقدامی فروگذار نکرد.

۳. تأمین عدالت اجتماعی:

عدالت برای همه از اساسی‌ترین اندیشه‌های شهید مزاری به شمار می‌رود. چنان‌چه وی در یکی از صحبت‌های خود به این صراحت در رابطه به عدالت اجتماعی تأکید می‌کند: «هدف ما تشکیل حکومت اسلامی، مردمی، فراگیر و مبتنی بر عدالت اجتماعی است.» عدالت اجتماعی، به عنوان پیش شرط موفقیت دولت‌سازی در اندیشه‌های رهبر شهید به صورت واضح مطرح می‌شده است. مبارزات عدالت خواهانه ایشان در تمام دوره‌های زندگی نشان‌دهنده عزم جدی شان بر تشکیل دولت ملی است.

۴. نقش زنان در دولت‌سازی:

شهید مزاری از معدود رهبرانی بود که با جسارت و شجاعت تمام بر حقوق شهروندی و انسانی زنان تأکید می‌کرد و اصل انتخاب شدن و انتخاب کردن را در انتخابات‌ها از حقوق مسلم و اساسی زنان به شمار می‌آورد. حضور زنان در انتخابات و سهم گرفتن در دولت از شرایط موفقیت تشکیل دولت است. مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌ها و سهم‌گیری در قدرت از پیش شرط‌های دولت‌سازی است. شهید مزاری به صراحت، بیان می‌دارد که زنان مثل مردان از تمام حقوق انسانی برخوردار است و محروم کردن نصف پیکر جامعه از حقوق سیاسی و اجتماعی، هرگز درست نیست. در گفتمان عدالت‌خواهی شهید مزاری، همان‌گونه که برتری قومی، زبانی، سمتی و نژادی مذموم بود، تبعیض جنسیتی و برترانگاشتن مردان نسبت به زنان نیز قابل قبول نبود. چون مبنای اعطای امتیازات، دستاوردها و خصوصیات اکتسابی افراد است، نه خصوصیات انتسابی و زیستی و خارج از کنترل و اختیار انسان. (داکترامان فصیحی، ۱۳۹۴)

۵. باور به دولت‌مدرن و ارزش‌های دموکراتیک:

دولت ملی مدرن یا دولت‌مدرن ملی که در بستر بلوغ عقلانیت سیاسی یک جامعه و در مسیر توسعه و تحول عرصه‌های مختلف حیات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی به ظهور می‌رسد و قوام می‌یابد، دولت شهروندی است که در آن، مفهوم و مقوله ملت متبلور می‌شود و در فرایند دولت-ملت به وجود می‌آید. اتباع یک کشور در دولت ملی و مدرن علی‌رغم تعلقات مختلف و متفاوت تباری، زبانی، نژادی و دینی-مذهبی، خویش را شهروندان کشور و دولت می‌یابند. دولت ملی مدرن، مشروعیت خود را در کشور از انتخاب و اراده شهروندان که با دموکراسی و ساز و کارهای آن محقق می‌شود، کسب می‌کند و در مسئولیت و وجایب متقابل با شهروندان به سر می‌برد. دولت ملی مدرن، دولت پاسخگو، مسئولیت‌پذیر، قانونمدار، خدمت‌گذار و عدالت‌گستر است. با استناد به پیام رئیس‌جمهور: «مزاری فقید در اوج جنگ‌ها و بی‌نظمی‌ها، به ارزش‌های دموکراتیک و اساس حکومت‌داری مدرن فکر و تأکید می‌کرد. وی تعدیل واحدهای اداری، سرشماری،

برگزاری انتخابات، مشارکت عادلانه سیاسی، مشارکت زنان و اقوام را در ساختار تصمیم‌گیری‌ها برای یک افغانستان مدرن و دموکراتیک مهم می‌دانست».^۶

نتیجه‌گیری

باتوجه به ارزش‌های حقوق بشری و انعکاس آن در اندیشه‌های شهید مزاری و پیش‌شرط بودن آن ارزش‌ها در موفقیت دولت‌سازی در پیام رئیس‌جمهور اشرف غنی در بیست‌ودومین سال یاد رهبر شهید، که ارتباط اندیشه‌ها و سیره سیاسی آن رهبر فرزانه را با دولت‌سازی می‌رساند، استناد گردید. مثل باورمندی به دولت‌مدرن، روحیه تعامل و هم‌پذیری، تأکید بر زندگی مسالمت‌آمیز همه اقوام، عدالت اجتماعی و وحدت ملی (به دلیل دفاع و عملکرد قوی استاد شهید از وحدت ملی و تلاش‌های معاونت دوم ریاست جمهوری در ۲۱ حوت) ۱۳۹۴ محمد اشرف غنی، رئیس‌جمهور افغانستان، عبدالعلی مزاری را در فرمان رسمی، ملقب به «شهید وحدت ملی افغانستان» کرد) و در پایان با جمله‌ای از رئیس‌جمهور «شهید مزاری از جمله سیاست‌مداران وطن ما است که جهت حرکت تاریخ را تغییر داد. بدون شک، او شخصیتی تأثیرگذار در سیاست بود.» مطالب هرچند کوتاه در موضوع یاد شده را به پایان می‌رسانیم.

منابع

۱. محمدی، جواد، (۱۳۹۵). ارزش‌های حقوق بشری، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، کابل.
۲. دانش، سرور، شهید مزاری پیوند امروز، دیروز و فردا، روزنامه افغانستان، ۲۲ حوت ۱۳۹۶، ص ۱.
۳. صبوری خسروشاهی، حبیب، ویژگی‌های فکری و سیاسی شهید مزاری، ۲۱ روزنامه افغانستان، ۲۱ کابل، ۲۱ حوت ۱۳۹۰.
۴. صبوری خسروشاهی، حبیب، ویژگی‌های فکری و سیاسی شهید مزاری، ۲۱ روزنامه افغانستان، ۲۱ کابل، ۲۱ حوت ۱۳۹۰.
۵. اندیشمند، محمد اکرام، دولت-ملت‌سازی، سایت خراسان زمین، ۱۰ دلو ۱۳۹۵.
۶. پیام رئیس‌جمهور غنی در ۲۲ سال یاد رهبر شهید.